

Acompanyant joves amb discapacitat en la transició de l'escolarització cap al món laboral

Sergi Tremp Bernat

Psicopedagog Centre de Noves Oportunitats Catalunya Central

Rebut: 09.04.23– **Acceptat:** 17.04.23

DOI: <https://doi.org/10.32093/ambits.vi5850482>

Resum

Acompanyant joves amb discapacitat en la transició de l'escolarització cap al món laboral

L'article vol fer referència a l'adaptació de continguts necessària perquè tots els joves tinguin cabuda en el nostre sistema educatiu i disposin de les mateixes oportunitats formatives. En aquest cas ens centrem amb joves amb diversitat funcional que també poden cursar un itinerari al Centre de Noves Oportunitats de la Catalunya Central a través dels Programes de Formació i Inserció adaptats. Presentem el funcionament del servei, seguidament s'explica el perfil de joves que en formen part, així com dels professionals que hi treballen. En la part més extensa de l'article s'aborden totes les adaptacions necessàries a nivell de continguts, metodologia i avaluació per tal de que aquests joves puguin seguir correctament la formació, posant èmfasi en una atenció a la diversitat el màxim de pedagògica possible. També es tenen en compte elements molt importants, o fins i tot m'atreveria a dir que són gran part de l'èxit, com n'és l'acompanyament. La tutorització d'aquests joves, la coordinació amb les seves famílies o l'important vincle entre joves i professionals. Destacar també que amb la idea de donar una visió el màxim de propera i concreta possible s'ha transcrit la veu d'una jove participant i de la seva mare d'un dels PFI's del curs passat per donar el seu punt de vista de tot el seu procés formatiu.

Paraules clau: Acompanyament, discapacitat intel·lectual, Centre de Noves Oportunitats, Programes de Formació i Inserció, adaptacions curriculars, atenció a la diversitat.

Abstract

Providing support to young people with disabilities in the transition from schooling to the working world

The article aims to address the necessary adaptation of content so that all young people have a place in our education system and have access to the same educational opportunities. In this case, we focus on young people with functional diversity who can also follow a program at the Centre for New Opportunities in Central Catalonia through adapted Training and Integration Programs. The article explains how the service works and then describes the profile of the young people who are part of it, as well as the professionals who work there. The longest part of the article discusses all the necessary adaptations in terms of content, methodology, and evaluation so that these young people can properly follow their education, with an emphasis on the maximum possible pedagogical attention to diversity. The article also considers very important elements, or dare I say it, a big part of the success, such as the support provided. The tutoring of these young people, coordination with their families, and the important bond between young people and professionals are all highlighted. It is also worth noting that, with the aim of providing the most concrete and personal view possible, the article includes the voices of a

participating young person and their mother from one of the previous year's PFI courses, to provide their perspective on the entire educational process.

Keywords: Support, intellectual disability, New Opportunities Center, Training and Insertion Programs, curricular adaptations, attention to diversity.

El present article té com a finalitat donar una visió propera, concisa i concreta de la pràctica professional i l'experiència viscuda com a tècnic d'orientació i inserció laboral i psicopedagog en l'acompanyament amb joves amb discapacitat intel·lectual i diversitat funcional en el marc del programa Centre de Noves Oportunitats (en endavant CNO). Aquest és un programa subvencionat pel Fons Social Europeu i cofinançat pel Servei d'Ocupació de Catalunya que es porta a terme a la Catalunya Central, concretament a les comarques del Bages, Anoia, Berguedà, Solsonès, Cerdanya i Moianès. Està gestionat per la UTE Ampans-Intermedia, essent doncs un programa totalment gratuït pels joves que hi participen en el que també se'ls subvenciona el transport públic per desplaçar-se des del seu domicili fins al seu punt d'actuació.

El programa acull joves d'entre 16 i 24 anys que no estan estudiant ni treballant i generalment es troben en situació de risc d'exclusió social i de vulnerabilitat. Dins d'aquest ampli públic, un tant per cent baix són joves amb discapacitat intel·lectual igual o superior al 33% o joves amb altres necessitats educatives amb els que ens veiem amb la necessitat d'adaptar les formacions ofertes i els continguts per tal d'atendre la diversitat de la forma més inclusiva i pedagògica possible, oferint així oportunitats a tots els col·lectius per igual. En aquest encaix és on trobem els Programes de Formació i Inserció adaptats (en endavant PFI) com a recurs ofert des del CNO per aquest col·lectiu amb l'objectiu d'arribar a garantir la seva integració al món laboral, la seva continuïtat formativa i, en definitiva, la seva millor integració a la societat garantint-ne un acompanyament durant tot el seu procés formatiu.

Al tractar-se de PFI adaptats, -que concretament en el curs passat 2021-2022 van ser el d'Auxiliar d'hostaleria, cuina i serveis de restauració i el d'Auxiliar de vivers i jardins-, hi ha molts elements a tenir en compte en funció de la casuística del grup que realitza la formació. Per exemple l'adaptació dels continguts, metodologia i avaluació, el paper dels formadors i les seves estratègies didàctiques o la funció del tutor, la comunicació d'aquest amb les famílies i els referents dels serveis externs vinculats als joves, entre altres temes en els que aprofundirem posteriorment.

Contextualització del programa i entrevista d'acollida

Contextualitzant més el perfil de joves que participen en el PFI, es tracta de joves sense graduat en l'ESO, que han abandonat el sistema educatiu reglat en la majoria dels casos de forma prematura, i alguns d'ells amb una vinculació prèvia ja existent amb Ampans,

(fundació que destaca a la Catalunya Central per la seva atenció a persones amb discapacitat també en l'etapa escolar a través de la seva Escola d'Educació Especial). A nivell general i a part de la discapacitat, hi ha un sèrie de característiques que acostumen a ser comuns entre els joves que hi participen, per exemple TEA, síndrome d'Asperger, trastorns de la parla o TDAH, entre altres.

Per tal d'expressar les idees exposades amb la major concisió i rellevància possible, a part de l'experiència pròpia viscuda dins l'aula com a tutor dels joves, s'ha cregut oportú també entrevistar una de les joves que va formar del PFI d'hostaleria en el curs 2021-2022, la Montserrat, així com també la seva mare, qui també va acompanyar-la durant l'entrevista.

Abans d'entrar pròpiament en matèria i situant cronològicament el programa des del seu inici, cal remarcar la importància de la primera entrevista d'acollida que es fa amb tots els joves que volen participar al programa independentment del seu perfil i itinerari. Aquesta és de vital importància pel fet que és on es fa el primer cribatge per valorar l'interès real d'aquell jove per vincular-se al programa, s'estableixen les bases del seu funcionament, s'escull de forma provisional l'itinerari a desenvolupar per part del jove i, en definitiva, no deixa de ser el primer contacte entre el jove, la família i el que serà el seu tutor, és a dir, el seu referent i suport durant el curs.

Primera fase: Orientació

Una vegada iniciada la vinculació dels joves en el programa s'inicia la fase d'orientació. Aquesta fase té una durada d'unes quatre setmanes aproximadament i pretén crear vincle entre joves i tutors a través de dinàmiques de coneixença que ajuden a cohesionar el grup, així com que els tècnics valorin quines són les competències que posen en joc aquests joves i quins són els seus punts de millora. Aquesta primera fase és crucial per tal que els joves puguin percebre el seu tutor com un element de confiança dins el seu procés formatiu i així poder prendre part activa en el procés d'assoliment dels objectius que els joves s'hagin proposat.

Aquesta fase d'orientació es va desenvolupar durant el mes de setembre per poder iniciar els PFI a principis d'octubre. Tenint en compte que durant el curs es van fer algunes activitats i sortides conjuntes entre els dos PFI, durant aquesta primera fase es van fer dinàmiques de cohesió grupal per tal de crear vincle entre el grup de joves.

Durant aquestes setmanes es va realitzar una primera fase de coneixença del grup amb dinàmiques senzilles de presentació i cohesió, així com també es va elaborar la normativa de grup i d'aula que cada jove hauria de signar i complir durant tot el curs. Es va reflexionar individual i grupalment sobre el punt de partida de cada jove a nivell de competències transversals, tècniques i de base, i es va elaborar el pla d'acció per cada un d'ells posant el focus en els objectius plantejats a curt i llarg termini i en la forma més eficient i eficaç d'assolir-los. Altres activitats que es van dur a terme durant

aquestes primeres setmanes van ser el treball dels punts forts i àrees de millora de cada jove. La presentació i visita dels espais i aules que utilitzarien durant el curs, un treball del sistema educatiu per veure quines eren les possibles sortides formatives o professionals una vegada finalitzat el PFI o el treball d'estereotips i prejudicis de la societat a nivell general cap a determinats col·lectius van ser altres activitats realitzades durant aquesta primera fase.

Segona fase: Inici de la formació i desenvolupament de l'itinerari

Una vegada finalitzada aquesta etapa d'orientació, els grups ja van poder iniciar el seu PFI, una formació llarga de 1000 hores que dura tot el curs i per la qual van estar mentalitzats i preparats durant aquesta primera fase d'orientació. Tal com ens comenta la Montse *"aquesta fase 1 em va servir sobretot per anar arrancant motors després d'un temps sense estudiar i també per poder conèixer als companys i començar a fer amistats"*. Cal tenir en compte que alguns dels joves venien d'un llarg període d'inactivitat formatiu, en alguns casos d'anys, provocat pel seu abandonament del sistema educatiu comentat prèviament i la falta posterior d'oportunitats formatives adaptades al col·lectiu. D'aquesta etapa prèvia en el sistema educatiu ordinari la Montse destaca que *"va ser un moment dur de la meua vida, sentia que no trobava el meu lloc. Degut a les dificultats d'aprenentatge que jo mostrava em van proposar sortir de l'institut de Manresa on feia l'ESO per començar a la UEC la Clau, on vaig durar pocs mesos perquè creia que aquell no era el meu lloc i la meua motivació va baixar en picat fins que vaig acabar abandonant a mig curs"*.

Segons destaca la Montse, la clau per tal de que la situació canviés i millorés en aquesta transició entre institut i CNO van ser *"en primer lloc que a l'institut no tenia el seguiment ni tutorització continuat que sí que vaig tenir aquí, també que al PFI érem un grup petit de 10 alumnes i a l'institut érem gairebé 30 i això feia molt difícil que els professors poguessin estar per nosaltres i per últim, allò que penso que va ser més important va ser que aquí estava realment motivada per estudiar allò que a mi m'agradava i tenia ganes d'anar a les classes, cosa que a l'institut no em passava"*.

Amb l'inici del PFI els joves van tenir la seva primera presa de contacte amb els formadors, que van ser els encarregats de la part més tècnica de la formació i en la qual els joves acostumen a mostrar més interès, tal i com explica la Montse *"la part que més m'agradava era la de cuina, ja que el que jo volia era aprendre tècniques de cuina, però entenc que s'havia de treballar tot per preparar-nos bé pel futur"*. Amb aquesta altra part la Montse es refereix a les hores de currículum d'un PFI basades en competències bàsiques que serveixen per preparar els joves no només a nivell tècnic per exemple, si volen seguir estudiant un cicle formatiu de grau mitjà una vegada finalitzat el PFI, com era el cas de la Montse. Aquí hi trobaríem tota la part de català, castellà,

anglès, socials o matemàtiques on es fan activitats que sempre s'intenten lligar al màxim possible amb la branca professional estudiada sense perdre de vista el contingut a treballar. Cal remarcar que cada part formativa del PFI tenia el seu propi formador, és a dir, un per la part més tècnica i l'altre per la part de competències bàsiques. A part d'aquestes figures, en tota la gestió del PFI també hi havia implicats la coordinadora del PFI, encarregada de la gestió general del PFI, per exemple, dels horaris o la documentació dels joves, així com també el psicopedagog i a la vegada tutor dels joves, encarregat de l'acompanyament i seguiment en el dia a dia. Totes elles figures imprescindibles per la bona organització i gestió d'aquest.

També és important explicar que aquest PFI, com qualsevol altre, va tenir les seves respectives hores pràctiques obligatòries, necessàries per tal d'arribar a acreditar-lo, en la recta final del curs. La Montse ho recorda com *"una bona manera de tenir una primera experiència en el món laboral, ja que jo soc molt jove i mai havia treballat, d'aquesta forma vaig poder veure què em podia trobar una vegada entrés definitivament en el món laboral en un futur"*.

Per tal de realitzar les adaptacions necessàries pel correcte seguiment del PFI per part dels joves ha estat necessari detectar i analitzar les necessitats del col·lectiu, fer una lectura objectiva de les necessitats del grup i poder fer les adequacions dels continguts, metodologia i avaluació tenint en compte el context de cada un d'ells, sempre amb la coordinació constant amb l'equip de formadors del PFI.

Enfocant-nos ja doncs en la part més significativa dins de l'aula i la metodologia utilitzada dins d'ella, el primer que cal remarcar és que va ser imprescindible adaptar-ho a les característiques dels joves que van fer el PFI. Es van adaptar els continguts i baixar el nivell d'aquests en relació als PFI ordinaris amb la idea que els joves poguessin seguir correctament les sessions i assolissin uns objectius mínims encara que aquests fossin d'un nivell inferior.

Disposar d'uns materials motivadors, adequats en cada cas i sobretot amb un enfocament pràctic va ser essencial per al bon desenvolupament i aprofitament del curs. En aquest sentit, es va creure oportú poder oferir tres nivells de dificultat de totes les activitats que la logística d'aquestes permetés. D'aquesta manera cada jove podia decidir, orientat pels formadors, però prenent ell la decisió, quin era el nivell que considerava adequat per ell en aquella determinada activitat. Aquesta mesura, tal i com comenta la Montse va ser de gran ajuda per ella *"a mi personalment m'anava molt bé poder triar la dificultat que jo volia per cada activitat, penso que tant jo com la majoria dels meus companys intentàvem fer el nivell més alt que poguéssim, ja que d'aquesta forma ens havíem d'esforçar una mica més, aprenies més i també veies que els formadors això ho valoraven."*

Els elements ambientals també han sigut rellevants pel bon funcionament del grup, i és que crear un bon clima a l'aula ja des d'un inici va ser molt important, com recalca la Montse *"des del principi vaig tenir bona relació amb tothom i em vaig sentir bé a l'aula tant amb companys com amb professors, notava que érem un equip encara que a*

vegades hi haguessin petits conflictes entre alguns com és normal en qualsevol grup d'adolescents que estudien junts". Crear doncs un bon ambient a l'aula va ser clau per crear sinèrgies positives entre els joves i vincle amb els formadors i tutor. Aquest bon ambient va ser una de les claus que va provocar que els joves assistissin amb regularitat a les classes i que gairebé la totalitat d'ells arribés fins al final de la formació i l'acreditessin.

A nivell didàctic, va ser molt necessari també realitzar activitats que estimulessin la posada en pràctica d'habilitats socials entre els joves, així com també que aquestes fossin el màxim de pràctiques i vinculades a la realitat laboral possibles. Simulacions i *role-playings* van ser habituals de les sessions, intentant sempre recrear amb la màxima puresa possible els escenaris de treball (cuina, sala, jardí, hort,...)

Pel que fa a la gestió del formador dins l'aula, va ser important tenir en compte elements com per exemple l'ensenyament individualitzat sempre que fos possible, emprar verbalitzacions clares i precises sobre la tasca a realitzar així com unes instruccions fàcils de comprendre. Era necessari l'ordre i evitar la improvisació tenint una pauta clara de les activitats a realitzar, o la utilització del reforç positiu quan hi havia conductes positives dins l'aula per reforçar la confiança i autoestima dels joves. Tot això va implicar disposar d'uns formadors amb unes determinades competències com per exemple una elevada creativitat, una bona capacitat d'organització i habilitat en la gestió o unes bones habilitats comunicatives, entre altres.

L'avaluació del PFI també va haver d'adaptar-se als joves participants, i és que tal i com és d'esperar, encara que els objectius formatius mínims fossin més baixos, hi ha l'obligació en qualsevol PFI lligat al Departament d'Educació d'obtenir dades objectives sobre l'evolució de l'estudiant amb les que basar-se per tal de que un jove acredités o no la formació. En aquest cas les adaptacions giraven al voltant de la combinació d'activitats obligatòries i voluntàries. Vàrem focalitzar les avaluacions en els conceptes més significatius i claus, utilitzant frases curtes i clares en les avaluacions, permetre fer els exàmens i/o avaluacions amb més temps, oralment o amb material complementari com esquemes, gràfics o dibuixos o comprovar que l'alumne hagués revisat l'activitat o examen abans d'entregar-lo. En relació a l'avaluació, la Montse en destaca *"penso que aprovar el PFI no era difícil, però sí que requeria constància, de fet, és cert que algun examen de la part tècnica d'hostaleria el vaig suspendre. De totes formes, sé que quan això em va passar va ser perquè no me'l vaig preparar suficientment. De la part transversal, vaig tenir bones notes i vaig aprovar-ho tot. El volum i ritme de feina que teníem en el dia a dia era suficient com per poder avançar i aprendre a un bon ritme. Sempre que teníem dubtes les formadores es paraven per poder resoldre'ls amb el temps que fes falta"*.

Tercera fase: Seguiment i tutorització

Totes aquestes adaptacions comentades no serien suficients per arribar a assolir els objectius i acreditar el PFI sense un seguiment continuat durant tot el procés formatiu dels joves que anomenem fase 3 i que és duu a terme paral·lelament durant tot l'itinerari del jove. És evident que una altra de les claus de l'èxit va ser l'acompanyament rebut pels joves per part de tutors i formadors, com comenta la Montse *"saber que disposava d'un tutor que em podia ajudar en qualsevol cosa que necessités em servia per tenir un suport dins de l'aula més enllà del que tenia fora per part de la meva família. Em vaig sentir molt acompanyada"*. Aquesta continuada tutorització dels joves i el vincle amb el seu tutor va ser fonamental. Crear un clima de confiança en la relació entre jove i tècnic és una qüestió de temps, predisposició, motivació, empatia i vocació que dona els seus fruits a mitjà i llarg termini, sobretot en el moment en que entra en joc el factor emocional i el jove percep que el fet de fer quelcom que no hauria d'haver fet, implica fallar al seu tutor. Un exemple el trobaríem en el moment en que un jove decideix no assistir a classe sense cap motiu que ho justifiqui. Haver creat aquest vincle entre tutor i jove pot provocar que el jove senti tingui que no li vol fallar i, finalment, assisteixi a classe per poder tenir la seva consciència tranquil·la i sentir-se bé amb si mateix. Aquesta és, doncs, una forma de rebre els fruits del vincle creat entre jove i tècnic.

Un altre element important en tot aquest procés formatiu dels joves és el contacte amb la família i/o agents derivadors del jove amb el tutor. Quan parlem d'agents derivadors ens referim a aquelles entitats o serveis que en alguns casos han derivat els participants al programa, posant com a exemples, instituts, centres de salut mental, justícia juvenil o serveis socials. En el primer cas, la família i l'estret contacte amb aquesta, tal i com afirma la mare de la Montse va ser crucial per mantenir un bon seguiment *"per mi la clau de tota l'evolució de la Montse recau en el seguiment que cada setmana em feien de com anava la meva filla i sobretot la motivació que des d'aquí se li va donar i que prèviament no havia tingut. Ella venia a les classes del PFI amb ganes, motivada i fent tot el possible per no fallar mai, és una cosa que abans no li passava, de fet, era just al contrari, intentava "escaquejar-se" sempre que era possible. Per això us estic molt agraïda i penso que el fet que en l'actualitat li estigui anant tant bé en el grau mig, és també gràcies a vosaltres"*.

Quarta fase: transició cap al món laboral o retorn al sistema educatiu

Pel que fa a la transició dels grups cap al món laboral, durant el curs es va treballar a través de l'acció tutorial individual i grupal per buscar el millor itinerari per cada jove una vegada finalitzés el seu respectiu PFI. En funció del seu estat maduratiu, la valoració de com havia anat el curs, les seves preferències personals i l'opinió de les

famílies. Posant alguns exemples, trobem joves que a través de les pràctiques del PFI en empreses del seu sector professional van aconseguir el seu primer contracte laboral i que en l'actualitat hi segueixen treballant. D'altres van retornar al sistema educatiu reglat, ja sigui a través d'un grau mitjà com és el cas de la Montse o també a través de les escoles d'adults. Per últim, trobem aquells joves que, degut a les dificultats cognitives provocades per la seva discapacitat han seguit vinculats a Ampans en un ambient més protegit, per exemple, als Centres Especials de Treball, als Centres Ocupacionals o al Servei d'Inserció.

Arribant ja a la recta final d'aquest article, tal i com s'ha anat comentant els principals objectius que persegueix el programa de Noves Oportunitats són en primer lloc el retorn al sistema educatiu dels joves a través de la realització d'un cicle formatiu de grau mitjà o la vinculació a altres recursos formatius com escoles d'adults o centres de formació. En segon lloc, la inserció laboral d'aquells que estiguin preparats per a incorporar-se al món laboral. Tenint en compte aquesta segona opció, és important remarcar tota la part laboral treballada amb els joves durant el curs, és a dir, l'anàlisi del mercat de treball del perfil professional estudiat, la realització dels currículums i cartes de presentació, *role-playings* d'entrevista de feina o la introducció als canals de recerca de feina. Tal i com afirma la Montse en relació al seu retorn al sistema educatiu reglat *"crec que ara soc una persona molt més madura que quan fa un any i mig vaig començar amb vosaltres. Ara entenc que les persones adultes tenen unes obligacions que s'han de complir, però que s'ha d'intentar gaudir també de les coses que fas en el dia a dia. En el meu cas, he intentat compaginar de la millor forma possible el fet de ser mare amb 16 anys amb el PFI i actualment en el CFGM i crec que me n'estic sortint molt bé gràcies a tot el que he crescut i après com a persona"*. De fet, pensant ja en el seu futur comenta que *"m'agradaria poder continuar estudiant el grau superior de perruqueria una vegada acabi el grau mitjà. Ara tinc 17 anys i m'agradaria arribar als 21 amb el CFGM i CFGS aprovats. A més, hauré tingut, com a mínim, dues experiències professionals en empreses a través de les pràctiques d'aquests graus que m'ajudaran a poder complir amb el meu objectiu professional futur de poder obrir el meu propi negoci"*.

En conclusió, el CNO i els seus PFI adaptats són una bona opció formativa per la transició dels joves amb discapacitat cap al món laboral? La meua resposta com a psicopedagog del programa és, sens dubte, un sí rotund degut a la seva alta capacitat per garantir un millor futur a aquest perfil de joves amb unes necessitats significatives. No obstant, per aquest perfil de joves, el PFI com a tal no seria suficient. Calen tots els elements comentats al llarg de l'article i que es podrien resumir en:

- motivació i vocació de tots els professionals que intervenen en el procés formatiu dels joves,
- continu seguiment tutorial i acompanyament del grup i de cada jove sempre en coordinació amb la seva família,

- adaptacions curriculars per adaptar el procés formatiu a cada una de les individualitats del grup i atendre així la diversitat de la millor forma possible.

Hem cregut oportú posar punt final a aquest article amb la reflexió que feia la Montse sobre el seu pas pel programa i la seva experiència en el PFI: *“la veritat que tot el que puc dir és positiu, ja que des del principi vaig sentir que havia trobat el meu lloc. En l’entrevista inicial em va quedar clar el funcionament del programa, durant la fase inicial vaig poder agafar vincle amb el meu tutor, que sempre va ser-hi quan el vaig necessitar, i durant tot el curs vaig poder tenir el suport també de les formadores del meu PFI, que es van entregar a fons per acompanyar-nos en tot el que van poder demostrant una gran vocació que feia que la meva motivació no baixés en cap moment. Estic molt agraïda de l’oportunitat rebuda al CNO i això m’ha ajudat a tirar endavant amb el meu futur personal i formatiu”*.

Correspondència amb l'autor: Sergi Tremp Bernat. E-mail: sergi.tb8@gmail.com